

O ZDRAVNIKU FLORIJANU SENTIMERJU

DR. MILENA URŠIČ

Bilo je sredi zime 1786. leta: tedaj se je 6. februarja¹ kleparskemu mojstru in kranjskemu hišnemu posestniku Florijanu Sentimerju, ki je bil baje Francoz,² in njegovi ženi Uršuli Kroll rodil sin. Dvanajst let pozneje je deček zapustil rodno mesto Kranj in se napotil v ljubljansko gimnazijo:³ nadarjen in priden, je tu prav dobro napredoval ter prejemal nekaj let tudi cesarsko štipendijo. Prav v teh šolskih klopeh je našel součenca, ki mu je postal in ostal prijatelj vse življenje, čeravno se jima je le-to izoblikovalo v izrazito nasprotje: razgibano, pestro, je pognalo Sentimerja po skoro vseh evropskih deželah; prijatelju Urbanu Jerinu,⁴ poznejšemu profesorju bogoslovja in stolnemu dekanu pa odmerjalo enolične dneve v mirnem zatišju rodnega mesta Ljubljane. Filozofski študij v Ljubljani je 1804⁵ zaključil njuno skupno pot. Morda sta že tedaj gojila zanimanje za medicino — Jerin si je za poklic vsekakor ni izbral, a je postal vnet homeopat. Sentimerja pa je medicina zvalila 1805 na Dunaj, kjer je bil učenec Prochaske, profesorja fiziologije; le-tega se je še čez tri desetletja hvaležno spominjal kot »svojega nezabnega učitelja«. Tujina Sentimerja ni popolnoma zajela. Rad je poiskal domačega človeka, zlasti starejšega Kopitarja, ki je bil prišel za njim na Dunaj, in dr. Jakoba Zupana; ta je »pofrancozjenemu Iliru« pozneje celo posvetil eno svojih pesmi.⁷ V njihovi družbi je bil tudi pesnik Janez Anton Supanžihz, ki je medicincu tu in tam pomagal iz denarne zadrege. Proti 1810 je Sentimer končaval svoj študij na Dunaju.⁸ Tedaj se je v njem zbudila nemirna kri. V nemalo začudenje svojih prijateljev je pošteno povrnil vse svoje dolgove. Le Supanžihzu je, kakor poroča⁹ ne brez humorja Kopitar, »en majhin dolg raji na sa santé sapil«. Nato je odpotoval na Bavarsko,¹⁰ da bi se odpravil na Špansko.¹¹ Ali je spotoma spremenil svoj načrt? Ga je zamikal Heidelberg¹² tako zelo, da je ostal v tem mestu in si ondi poglobil znanje? Ga je lastna želja ali zunanja prilika napotila tudi v Pariz?¹³ Je podlegel navdušenju za Napoleona ali ga je tok časa uvrstil v »veliko armado«, da je vanjo vstopil kot polkovni zdravnik?¹⁴ Vemo le to, da je prav s to armado odšel iz Pariza, hodil po Evropi in prišel 1812 v Rusijo.¹⁵ V Moskvi je bil priča strahotnemu Napoleonovemu porazu, vendar odslej ni več vezal svoje usode na po-

gaženo francosko armado. Ko se je le-ta dokončno umaknila iz Rusije, je Sentimer ostal v Moskvi in si ustanovil dom: poročil se je z Rusinjo.¹⁶ Prilagodil se je ruskim razmeram: svoji doktorski diplomu je pridobil ruski grb in podpis ruskega ministra za uk.¹⁷ Poklic ga je vodil v različna ruska mesta: leta 1813 je bil v vojni bolnici v Orelu,¹⁸ kjer je odkril zanj tako važni Ellrodinov rokopis,¹⁹ ki mu je postal smernica za poznejši način zdravljenja kolere. Kje je živel, kako delal sledečih sedemnajst let, ni mogoče dognati. Leto 1830 ga je zateklo v kijevski guberniji, v mestu Radomislju.²⁰ Tu se je začel teoretično baviti s kolero, ki je tedaj začela svoj pogubonosni pohod iz Azije v Evropo. Sentimer omenja,²¹ da je 20. okt. istega leta nekaj spisal o tej strašni bolezni. Leta 1831 se je kolera že pojavila v Moskvi. Morda so Sentimerja poklicali v metropolo, morda je sam želel pomagati: še isto leto ga najdemo spet v Moskvi.²² Trdo delo ga je zajelo tako zelo, da ni mogel najti ne prilike ne časa, da bi bil ohranil zvezo z domovino. Tudi njegov ožji rojak Mihael Pagliaruzzi pl. Kieselstein,²³ ki je po poslaništvu korespondiral s Sentimerjem,²⁴ je ostal brez vesti o njem. Ni čuda, da se je v Ljubljani raznesla novica, da je zdravnik podlegel koleri. Čisto iz trte novica le ni bila. Bolezen sicer ni bila napadla Sentimerja samega, pač pa njegovo družino: ko se je bil namreč še isto leto preselil spet iz Moskve v Saratov,²⁵ sta mu zbolela dva sinova in še tedaj trinajstletna hčerka. S skušnjami, ki si jih je v zdravljenju kolere nabral predvsem v Saratovu, se mu je posrečilo pozdraviti svoje otroke. V Moskvi kolera tudi sledeči dve leti še ni bila zatrta. Zato je Sentimer 1833²⁶ začel misliti na to, da bi izdal priročnik za zdravnike in nezdravnike, ki bi v sili mogli pomagati bolnikom zoper kolero. Neznano ostaja, — še prijatelj Jerin tega ni vedel — kdaj je bival v okrožnem mestu P. v S...ovski guberniji,²⁷ kdaj bi se bil preselil v St. Petersburg.²⁸ Neznana ostaja zaenkrat tudi letnica njegove smrti: gotovo je le, da je bil 1836 še živ.

Leta 1836 je namreč Sentimer izdal v nemškem jeziku knjižico, ki jo je bil 1833 začel pisati (strani 19—44), v drugi polovici 1835 nadaljeval in končal, z naslovom Die Cholera heilbar! Na 131 straneh v 8° obravnava doslej znane in objavljene metode zdravljenja, njim nasproti postavlja in ob-

razloži svoj lastni učinkoviti način, uporaben za zdravnike in nezdravnike. Avtor se označuje za praktičnega zdravnika v St. Petersburgu, dodaje kratek izrek iz sv. pisma. Knjižica je z letnico 1836 izšla v Quedlinburg u. Leipzig, ker bi jo bila na Ruskem — kakor trdi avtor — cenzura ali popolnoma zatrla ali vsaj okrnila.

Sklicujoč se na svojo tridesetletno zdravniško prakso in štiriindvajsetletno temeljito poznavanje ruskega življenja, ruske in saške najvišje medicinske oblasti, pretresa metode posameznih tedanjih zdravnikov, ki so skušali ugnati kolero. Najostreje napada Sentimer angleške zdravnike in vse anglo-mane, a tudi nemški profesorji medicine (n. pr. Benezenber v Düsseldorfu, Lüders v Kielu, dr. Fleischmann na Dunaju) ne najdejo milosti v njegovih očeh. Ničesar dobrega ne pove o ruskih zdravnikih v St. Petersburgu (prof. Hotovicki, zlasti pa oni, ki so pripadali najvišji medicinski oblasti — ruskemu Zdravstvenemu svetu) ne o onih v Moskvi (prof. Diädkovski, v. Wendrich, dr. Pohl, dr. Markus). Po njegovem mnenju služijo vse njihove metode, teoretične in praktične, le v to, da bolnika še bolj izmučijo, nikakor pa ne nudijo olajšanja, kaj šele ozdravljenje! En sam zdravnik, dr. Pupiriev, je med njimi izvzet, čeravno Sentimer ne odobrava njegovega spisa: hvali ga le zato, ker je pisan s tistim toplim čustvom za trepečega človeka, kot ga mora po njegovem prepričanju imeti vsak zdravnik. Nazadnje jasno in natančno razlaga svoj način zdravljenja, kakor hitro se pojavijo prvi znaki obolenja. Trdi, da je njegova metoda nova, edinstvena, a tudi po učinku edino uspešna.

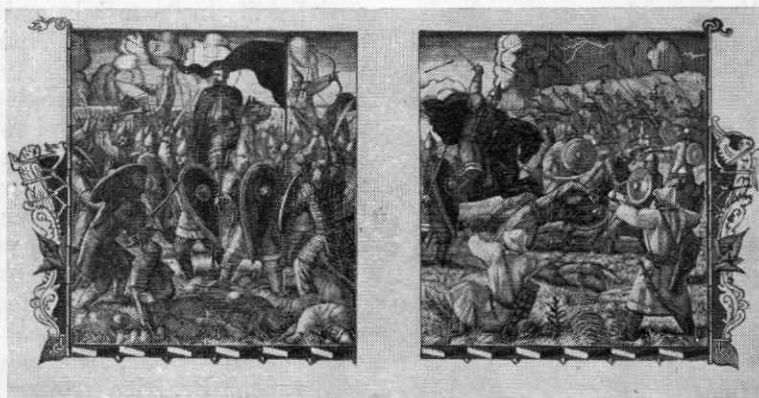
Postopek, ki ga Sentimer priporoča pri zdravljenju bolnika, ki se ga je lotila kolera, je res zelo preprost. Navodilo predpisuje stvari, ki naj služijo, kot pravi, troj-

nemu namenu: ohranjajo naj bolnikove življenjske sile, pomirijo bruhanje in zavrejo diarejo. Ta cilj dosežeš takole:

Takoj ob prvih znakih obolenja namaži vsega bolnika s terpentinovim oljem, zoper bruhanje mu daj vsake pol ure sode bikarbone in 14 kapljic opija, da mu omiliš grižo; bolnik naj jih zaužije brez vsakršnih dodatkov enkrat na dan. Hudo žejo naj mu preganja topel, črni (tega navadno nemški, italijanski in francoski zdravniki ne poznajo, pripominja Sentime(r) kitajski čaj ali redke ječmenov ocedek brez dodatkov. Med boleznijo bodi bolnik v prijetno topli sobi, naj se nemirno ne preklada z enega mesta na drugo. Namaži mu vsaki dve uri želodec in trebuh z mazilom (ajbiševa korelina, kafra, opijeve kapljice). Ko se bruhanje nekoliko umiri, naj užije vsaki dve uri dve žlici čaja (poprna meta, melisa, pomarančne lupine). Ob prvem napadu ne sili bolnika k jedi, bolje je, da ničesar ne zauživa. Tudi pozneje je treba biti previden: držati se mora diete, ki naj obsega lahke jedi brez začimb. Rekonvalescent naj ne zauživa ne sadja, ne mleka, ne maščobe, ničesar kislega ali slanega.

Taka so v glavnih obrisih Sentimerjeva navodila pred boleznijo in med njo; omenja še nekaj dodatnih možnosti, ki si jih more privoščiti premožnejši bolnik ali bolnišnica, vendar se Sentimer ozira predvsem na preprostega, revnega bolnika. Le-temu hoče pomagati v sili in zapuščенosti. — Končna sodba o vrednosti, originalnosti in naprednosti omenjenih metod in navodil gre pač le sodobni medicini.

Sentimer večkrat omenja veliko, pravo delo, ki ga namerava napisati o kolero. Nanj bo treba zaradi okoliščin sicer še počakati, ker bo preteklo nemalo časa, preden bo izšlo. Koliko se je njegova napoved uresničila,

Vladimir Favorskij (SZ), Ilustracija: »Slovo o polku Iгореve«, gravura v les, 1952
(I. mednarodna grafična razstava v Ljubljani poleti 1953)

če je delo sploh zagledalo beli dan, bi vedeli povedati tamkajšnji arhivi.

Ko je avtor napisal knjižico, ni pozabil svojega prijatelja v bivši domovini: poslal je en izvod Urbanu Jerinu ter mu, čeravno v svojem spisu ne prizanaša homeopatom, napisal z lastno roko posvetilo v nemškem jeziku, »svojemu šolskemu tovarišu in prijatelju izza mladosti«.

Iz vsega svojega dela se nam Sentimer lepo prikazuje kot zdravnik in človek. Kot zdravnik obtožuje sebičnost 19. stoletja. Temperamentno graja predvsem zaverovanost zdravnikov v lastno znanje, njih napihnjenost in domišljavost. Svoj poklic pojmuje zelo visoko. Zdravnik bi moral po njegovem imeti: ljubezen, ki je »mati modrosti«; tenko vest; čut odgovornosti do učnega sveta; čut dolžnosti do potomcev; sočutje do trpečih. Ostro zavrača laike, ki se skušajo vseznalo vmešavati v zdravniške posle, še ostreje pa velike, vplivne osebe, ki bi hotele tudi pri zdravljenju uveljaviti svoje sebične želje.

Osebno je bil Sentimer v medicini in literaturi razgledan. Za javno življenje podarja potrebo po urejevalni oblasti, vendar taki, ki bi prenesla tudi ugovore in grajo; prav tako zaradi reda v bistvu odklanja popolno tiskovno svobodo, postavlja pa cenzuri zelo široke meje. Ljudi presoja trezno in realistično, svest si njihovih prirojenih in pridobljenih slabosti. Čeravno v javnem življenju ne dela razlike med žensko in moškim — vladarica mu je prav tako dobra kakor vladar — je njegova splošna sodba o ženskah zelo trpka. Zase in vse

moške namreč z bridkostjo ugotavlja, da ženske »tisto bore malo, kar je na njih, s svojo trmo, muhavostjo temeljito skisajo, zasolijo, zagrenijo«.

Stare domovine Sentimer ni pozabil, tamkajšnje prijatelje je ohranil tudi v novi domovini. Slovenske narodne zavesti kot take ni imel, a je v duhu časa, ko je zapustil dom, tudi še ni mogel imeti: nadomestila jo je navezanost na domačo zemljo in njene prebivalce. V svoji knjigi n. pr. posmehljivo zavrača strokovno trditev ruskega profesorja medicine, češ, kako bi verjel v njegovo znanje, če le-ta celo trdi, da je »Zagreb na Sedmograškem, Tržič pa prenese čez Julijske planine na Koroško« V duhu onega časa je treba razumeti tudi Sentimerjevo pisanje v nemškem jeziku in njegovo izjavo »mi Nemci, ki smo tudi v Nemčiji rojeni in vzgojeni, ki materinega jezika nismo manj sposobni (kot drugi Nemci)«.

OPOMBE

1. Zupni urad v Kranju, rojstna knjiga. — 2. Zontar, Zgodovina mesta Kranja, 391. — 3. Vstopil je v 1. razr. 1798; gl. *Juventus* 1798—1802. — 4. SBL I, 406—407. — 5. Jerinova opomba na Sentimerjevi knjižnici. — 6. Sentimer, Cholera heilbar, 45. — 7. IB 1854, št. 3. z naslovom: Sentimer Florijanu, O zdravniku, Krajncu iz Kranja, pokosenimu od kolere 1830 na Ruskim, v Moskvi. — 8. Če opera Zupanova dejstva, bi Sentimer bil na Dunaju dosegel doktorat. — 9. Kopitar — Zupanu 10. marca 1810, Ist. II, 187. — 10. Kopitar — Zupanu 15. febr. 1810, Ist. II, 186. — 11. Ib. — 12. Gl. op. 5. — 13. Tako v Zupanovi pesmi; Jerinovi biografski podatki na Sentimerjevi knjižnici. — 14. Gl. op. 5. — 15. Tako Zupanova pesem in Jerinov podatek. — 16. Zupan v pesmi. — 17. Sentimer, Cholera heilbar, 69. — 18. O. c. 42. — 19. Zdi se, da skrivnosten spis v nekakem prerokem slogu. — 20. Sentimer, Cholera heilbar, 67. — 21. Jerinov zapisek. — 22. Sentimer, o. c. 67. — 23. O njem SBL II, 245. — 24. Jerinov podatek. — 25. Sentimer, o. c. 55. — 26. Ib., Uvod. — 27. Ib., 48. — 28. Jerin se čudi in o tem ničesar ne ve.

BOURBONI V SLOVENSkih GORICAH

Ob koncu Jurovskega dola v Slovenskih goricah, okolica Maribora, kjer zavije okrajna cesta navzgor proti Ploderšnici, levo pa ilovnat kolovoz proti Počeniku in Spodnjemu Hlapju, naselij občine Jakobski dol, je krasen pogled na široke vinograde pod visoko belo stavbo vrh Ploderšnice. Tam pelje mimo okrajna cesta proti Velki, Mariji Snežni in Cmureku, ki leži že onstran Mure. Vinogradi padajo strmo v začetek dolinice Šomat, ki sega prav do Sladkega vrha ob Muri. Visoka hiša, ljudje ji pravijo »štok«, in vinogradi, vse leži proti jugu. Ob sončnih dneh je videti svetlo belo hišo prav od mariborskih gričev.

Sem na svoje vinogradno posestvo se je sredi prve svetovne vojne zatekla avstrijska

cesarica Zita, ko je v veliko presenečenje avstrijskih in nemških politikov javnost zvedela, da je skušal avstrijski dvor po posredovanju agilne cesarice Zite doseči separatni mir s Francozi in Angleži. Njeno bivanje sredi teh sončnih vinogradov v Slovenskih goricah je bilo strogo tajno, samo domači viničarji so nekaj slutili o bivanju tajinstvene gospe v tihem »štoku«, kjer tedaj še niti okrajna cesta ni peljala mimo.

Hišo z vinogradi, skupno 19 parcel, je namreč malo pred izbruhom I. svetovne vojne kupila od »Njeg. kralj. visokosti vojvode Roberta iz Parme« sorodnica Zite, »pre-svitla gospa Beatrica grofica Lucchesi-Palli, roj. princesa Bourbon-Parma«, kakor je bila vpisana dne 15. IV. 1914 v zemljiško knjigo.